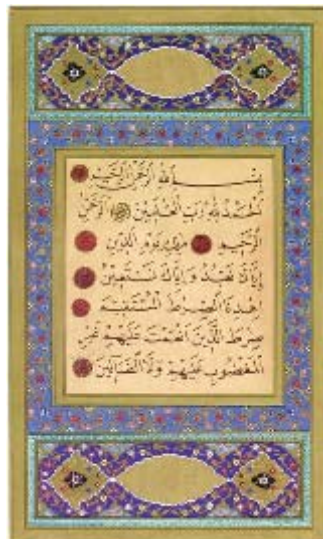

Religiösa organisationer – Arbetsförmedlingens framtida samarbetspartners?

En kvalitativ studie av Islamic Center och dess nätverk

Love von Gertten
Daniel Sturesson

Abstract

Uppsatsen är en studie av Islamic Center i Malmö och dess nätverk och syftar till att förstå hur religiösa föreningar påverkar förutsättningarna för ekonomisk integration. Studien är kvalitativ och baseras på intervjuer som huvudkälla, såväl intervjuer med individer på Islamic Center som andra personer som på olika sätt arbetar med och har insyn i organisationen. Den har främst baserats på teori kring socialt kapital och nätverksbyggande som viktiga förutsättningar för ekonomisk integration. De viktigaste slutsatserna med uppsatsen anser vi vara att ideella/idéburna organisationer har något att bidra med till de offentliga institutioner som skall hjälpa folk in i arbetslivet. Samtidigt så måste de ideella/idéburna organisationerna själva vara beredda att anpassa sig till det regelverk som offentliga institutioner lyder under för att kunna få ta del av det arbetet. Gällande Islamic Centers nätverk har de stora möjligheter att hjälpa sina medlemmar som är del av en minoritetsgrupp i samhället men nätverket bör dock formaliseras för att inte riskera att självdö. Uppsatsen har inga direkta generaliseringsambitioner, men öppnar upp för framtida forskning om hur offentliga institutioner lättast bör ta vara på den vilja och specialkunskap som ideella/idéburna organisationer bär på.

Nyckelord: Socialt kapital, nätverk, ideella organisationer, idéburna organisationer, religiösa organisationer, offentlig sektor, integration, ekonomisk integration, arbetsmarknad, islam

Antal tecken: 69 288

Innehållsförteckning

1	Utgångspunkter för studien	1
1.1	Inledning.....	1
1.2	Problemformulering/Syfte.....	2
1.3	Frågeställning	2
1.4	Avgränsning	3
2	Metodologisk diskussion.....	4
2.1	Vår förförståelse.....	4
2.2	En kvalitativ studie.....	5
2.3	Val av organisation.....	5
2.4	Genomförande av intervjuer.....	6
2.5	Redovisande av intervjuer.....	6
2.6	Validitet.....	7
2.7	Materialdiskussion och källkritik.....	7
3	Teoretisk grund.....	8
3.1	Inledning.....	8
3.2	Integration	8
3.3	Ekonomisk integration	9
3.4	Nätverksbyggande.....	10
3.5	Socialt Kapital.....	11
3.6	Socialt kapital på arbetsmarknaden.....	12
3.7	Socialt kapital i religiösa organisationer	13
3.8	Språkligt kapital	14
3.9	Skillnader mellan det offentliga och det privata	15
4	Inblick i Islamic Center och dess nätverk	17
4.1	Inledning.....	17
4.2	Islamic Center	17
4.3	Språkanvändning.....	18

4.4	Formella nätverk	19
4.5	Informella nätverk	20
4.6	Hur nätverken kommer Islamic centers medlemmar till del	20
4.7	Equal – holistiskt arbete	20
4.8	Så har det gått – ur de ideella/idéburna organisationernas synvinkel	21
4.9	Så har det gått – ur den offentliga sektorns synvinkel	22
4.10	Avslutande om Equal	23
5	Analys och slutsatser	25
5.1	Bidrar Islamic Centers nätverk till ekonomisk integration?.....	25
5.2	Bidrar Islamic Center till att öka det språkliga kapitalet?.....	26
5.3	Hur har Equal utvecklats?	26
5.4	Har samarbetet med den offentliga sektorn bidragit till att förbättra möjligheterna för ekonomisk integration?.....	27
6	Kan organisationer som representerar religiösa minoriteter påverka förutsättningarna för ekonomisk integration?.....	29
7	Referenser.....	30
7.1.1	Elektroniska referenser.....	31

1 Utgångspunkter för studien

1.1 Inledning

Hussein är en 22-årig kille i Malmö. För ett år sedan var han socialbidragstagare, sysslös och småkriminell - idag utbildar han sig till fastighetsskötare. Hussein berättar i tidningen "Kvällsposten" om hur han vände sitt liv. Ett viktigt steg i processen att lägga kriminalitet bakom sig var att han fick en praktikplats, men det var inte en praktikplats på ett lokalt företag eller inom kommunen som hjälpte Hussein utan en praktikplats inom verksamheten på Islamic Center i Malmö (<http://expressten.se/index.jsp?a=751110> 070107). En muslimsk församling lyckades hjälpa en ung man att hitta lösningar på problem som ligger inom arbetsförmedlingens och socialtjänstens ramar när offentliga institutioner misslyckats.

Idag är arbetslösheten bland invandrare i Sverige betydligt högre än bland födda svenskar (http://www.scb.se/templates/Standard_177264.asp 070107), särskilt utsatta är invandrare i vissa enskilda stadsdelar och områden med hög invandrartäthet. I exempelvis Herrgården i Malmö (en del av Rosengård) är arbetslösheten 85% (www.malmo.se 070107). De höga arbetslöshetstalen beror på olika faktorer, däribland bristande språkkunskaper och diskriminering (jfr Hosseini-Kaladjahi 1997). Under de senaste decennierna har den ekonomiska integrationen (i avseendet hur stor arbetslösheten är bland invandrare i jämförelse med födda medborgare) i Sverige minskat avsevärt (jfr SOU 1996;55:77).

Samtidigt kan en del händelser i samhället, med Sverigedemokraternas valframgångar som det kanske tydligaste exemplet, tolkas som att utvecklingen går mot en tilltagande fiendtlighet mot andra kulturer och folkgrupper. I Sverigedemokraternas argumentation utpekade ofta muslimer som särskilt missanpassade till svenska förhållanden. Händelser som konflikten kring "Muhammed-karikatyerna" och tunnelbane-bombningarna i London har använts för att utmåla muslimer som icke-demokratiska och väst-fiendliga (www.sverigedemokraterna.se 070107). Även religiös tro och utövning som företeelser har fått en törn i sitt anseende som följd av att flera olika attentat och andra konfliktskapande handlingar har motiverats med religiösa hänsyn.

Det kan lätt med denna bakgrund framstå som logiskt att i mindre utsträckning vända sig till religiösa organisationer i arbetet med att skapa integration. Detta till trots finns det ett stort antal människor som finner en viktig gemenskap och trygghet i kyrkan, moskén eller synagogan. Många av dem som nyligen invandrat kan i den lokala församlingen hitta de första bekantskaperna i det nya landet. Kan

det istället vara så att det är i de religiösa organisationerna som mötesplatser kan skapas för att invandrade skall få kontakter som ger dem förutsättningar för att bli en del av arbetsmarknaden? Finns det fler som liksom Hussein kan finna den hjälp de behöver, för att kunna delta i samhället, i en religiös organisation?

1.2 Problemformulering/Syfte

Genom att undersöka hur Islamic Center både medvetet och omedvetet jobbar med frågor kring integration, så ämnar vi att försöka förstå i vilken mån som religiösa organisationer kan främja förutsättningar för ekonomisk integration i samhället. Främst gäller det deras målgrupp, invandrade vars religiösa tro som inte är majoritetsreligionen i värdlandet. För att förstå frågan måste man främst förstå ekonomisk integration. Ekonomisk integration förklaras närmare i teoridelen, men det vi åsyftar är att ekonomisk integration är ett stadium när invandrade individer är fullt integrerade i arbetslivet (jmf Westin 1999;55ff). Uppsatsen syftar alltså till att se hur organisationer som representerar en religiös minoritet påverkar möjligheten att uppnå detta stadium. Studien är teorikonsumerande, och vi strävar alltså mer efter att med teorins hjälp förstå ett fenomen än att kritiskt granska en existerande teori (även om alltid möjligheten finns i slutänden).

1.3 Frågeställning

Den fråga som vi ämnar besvara är:

- *Kan organisationer som representerar religiösa minoriteter påverka förutsättningarna för ekonomisk integration?*

När det gäller denna fråga bör man ha några saker i åtanke. Först och främst är det inte graden av ekonomisk integration som skall mätas. Detta hade krävt en kvantitativ undersökning av hur religiösa organisationer påverkat inkomstgraden för individer. Istället skall denna fråga besvara hur *förutsättningarna* förändras. Med förutsättningarna menar vi främst möjligheten att lära sig språket, samt möjligheterna att utveckla nätverk, och använda sig av organisationernas egna nätverk i strävan att kunna etablera sig på arbetsmarknaden då vi anser detta vara en *förutsättning* för ekonomisk integration. I den mån då organisationens egna nätverk påverkar dessa förutsättningar kommer vi att beskriva dem närmare.

1.4 Avgränsning

De avgränsningar som görs är att detta är en fallstudie som gör ett nedslag i tiden på en enskild religiös organisation, och endast ekonomisk integration skall undersökas i den mån man kan skilja denna ifrån andra typer av integration.

2 Metodologisk diskussion

I denna del kommer vi att förklara hur vi skall gå till väga för att besvara uppsatsfrågan och redogöra för vilka problem vi kan se, som potentiellt skulle kunna påverka resultatet. Då vi tror att vi som uppsatsförfattare har stor påverkan i en studie av denna typ har vi ägnat ett ansenligt utrymme åt att presentera vår förförståelse, så att läsaren själv kan beakta i vilken mån detta kan ha influerat våra resultat.

2.1 Vår förförståelse

”Forskning utan förförståelse är en omöjlighet” menar Bjereld, då all forskning någonstans utgår ifrån vad vi vet och vad vi tror oss finna (Bjereld m.fl 2002; 14). Petersson menar att ”påverkan sker oundgängligen från intervjuaren” i intervjusituationer som kan uppstå i en studie (Petersson & Robertson 2003; 41, 48-49). För att på ett tydligt sätt då redovisa var vi ”står” i frågor som är centrala för uppsatsen väljer vi härmed att klargöra det.

Vad avser vår syn på integration så menar vi båda att en integration där invandrarens och värdlandets kultur möts är att eftersträva. Vi tror inte på assimilering, där enbart den invandrade måste anpassa sig, utan tror att värdsamhället har ett stort ansvar för att skapa förutsättningar för den invandrade att kunna vara delaktiga i samhället på alla olika områden. Vår syn på ideella föreningar som företeelse är i grunden positiv, vi tror båda att ideella organisationer och ideellt engagemang är viktigt för såväl utövaren som andra som omfattas av verksamheten. Vi tror också att det finns områden där ideellt arbete kan fylla funktioner som offentlig eller vinstdrivande verksamhet inte kan fylla.

Vad gäller religiösa organisationer så går såväl våra erfarenheter som åsikter isär en del. En av oss (Daniel) är och har länge varit aktiv medlem i ett religiöst samfund. Daniel är medlem i ett kristet samfund men menar att religiösa organisationer är viktiga i samhället oavsett religiös bekännelse. Love har däremot inget engagemang i någon religiös organisation. Vi är dock eniga om två viktiga punkter på området; 1. Att religion och religiösa organisationer i sig är vare sig odelat positivt eller odelat negativt. 2. Att religionsfriheten är viktig, inte minst för att olika kulturer skall kunna integreras utan att behöva göra fullständigt avkall på traditioner och tro. Vi sällar oss också till skaran som anser att religion måste utövas med respekt för varje människas egna okränkbara värde.

Vårt att hålla i åtanke när man skall studera Islamic Center är de identiteter som ryms i organisationen och framförallt dess relation till sin omgivning. Som

Petersson säger; ”identiteter realiseras i kontext” (Petersson & Robertson 2003; 37). Detta kan innebära att identiteten som muslim påverkas av den omgivande ”svenskheten”, och att detta påverkar individer i organisationen som vi studerar. Identiteten i sig är relaterat till en tydlig gruppdefinition, vad gruppen (”vi”) vill tillskriva oss för egenskaper, och vilka egenskaper vi vill tillskriva de omgivande grupperna. Som Petersson påpekar behöver inte dessa nödvändigt vara negativa egenskaper men poängen är att egenskaperna skiljer sig. Detta är något viktigt att förstå när man skall försöka förstå medlemmar av en minoritetsgrupps inträde i det svenska samhället och arbetslivet, eftersom det ställer krav både på de organisationer som minoriteten har och på det omgivande värdsamhället, för att man skall kunna mötas smärtfritt. De implikationer detta har för vår uppsats är att vi inser att de fåtal individer vi intervjuat i olika grad kan ha påverkats av kontexten och att de i sig inte behöver vara representativa för sin ”grupp”.

2.2 En kvalitativ studie

Vi har valt att göra en kvalitativ fallstudie för att därmed lättare fånga aspekterna kring hur en specifik organisation jobbar med ekonomisk integration på ett lokalt plan. Man kan alltid diskutera för och nackdelar med denna metod. Det som oftast förs som argument emot den kvalitativa metoden att studera, är att man får mindre bredd vilket gör att möjligheterna att generalisera utifrån studiens resultat blir färre (Devine 2002; 204-205). Vi anser dock att för att göra denna typ av studie hade vi missat många aspekter av det arbete som sker såväl i ideella organisationer som det arbete som de gör tillsammans med företag och offentliga institutioner ifall vi inte hade valt den kvalitativa metoden.

Vi har använt oss av den så kallade ”snöbollsmetoden” när vi har sökt oss fram i denna kvalitativa studie, något som började med en informantintervju, och där vi vid varje intervju noggrant har frågat efter flera som känner till olika händelser av relevans. En risk där är att man bara intervjuar ett urval av människor som känner varandra, men då vi har kontaktat olika parter med en ambition att belysa utifrån anser vi att vi har kommit förbi det problemet (jms Devine 2002; 204-205).

2.3 Val av organisation

Valet föll på att göra en studie av Islamic Center, alltså en muslimsk organisation då islam har funnits en kortare tid i Sverige och är en minoritetsreligion. Detta val gjordes för att Islamic Center är den största muslimska församlingen i Norden och den äldsta i närområdet. Vi är medvetna om faktumet att Islamic Center är en ganska unik organisation, och kanske inte representativ som en ”vanlig” muslimsk församling då den är väldigt stor, har väldigt många medlemmar och har en organisationsstruktur som sträcker sig utanför själva samfundet, men då vår

forskningsfråga är formulerad som den är anser vi inte detta vara ett problem. Själva valet av organisation signalerar att djupförståelse eftersträvas framför generaliseringsmöjligheter till andra muslimska organisationer.

2.4 Genomförande av intervjuer

Information till uppsatsen har huvudsakligen hämtats genom djupintervjuer. Vi har valt denna metod eftersom det gav oss störst chans att få en bild av de individer som jobbade i fallorganisationen (jmf Petersson & Robertsson 2003; 39-40) och genom att föra intervjuerna som samtal, också kunna spinna vidare på samtalsämnena av relevans som dök upp under intervjuernas gång (jmf Andersen 1998;162). Intervjuerna har gjorts som en del i fallstudien och har vid samtliga tillfällen skett utan inspelningsutrustning, då detta ofta kan bidra till att individerna som intervjuas sluter sig på grund av känslan att varje ord räknas. Vid samtliga intervjuer har båda uppsatsförfattarna närvarat, förutom vid de telefonintervjuer som har gjorts.

Telefonintervjuerna har gjorts i syfte att bredda kunskapen kring fallstudieobjektets verksamhet och oftast för att få ett utomstående perspektiv på fallstudieobjekten. Att telefonintervjuerna inte gjorts som vanliga intervjuer istället beror på intervjuobjektens tidsbrist samt att dessa intervjuer mer skall ge en kompletterande bild än en fördjupning. Dessa har alltså fått bidra för att uppsatsen skall nå empirisk mättnad. Vi har intervjuat sex personer ansikte mot ansikte, och förutom dessa också intervjuat sju stycken över telefon, ibland flera gånger för att dubbelkolla uppgifter.

2.5 Redovisande av intervjuer

Då vi ansåg att våra intervjufrågor i många fall kan ha uppfattats av intervjuobjekten som känsliga, har vi valt att anonymisera intervjuaren. Detta är något som vi vid intervjuerna också lovade intervjuobjekten och vi har inga tankar på att lämna ut någon. Detta har några konsekvenser för uppsatsen. För resultatet hoppas vi att det blivit för det positiva, vi har haft större möjlighet att blottlägga mekanismer som har påverkat uppsatsfrågans svar. För intersubjektiviteten blir det dock för det negativa. Det finns i många fall små chanser för en annan forskare att kunna gå till våra källor och kontrollera att de verkligen har sagt det, som vi hävdar i uppsatsen. Det har också haft som konsekvens att vi i vissa fall valt att inte hänvisa till episoder som har nämnts i intervjuerna, då omnämnande om dessa episoder hade kunnat användas för att identifiera specifika intervjuobjekt. Framöver redovisar vi källor ifrån offentliga organisationer med förkortningen O/O och källor ifrån ideella/idéburna organisationer som I/O för smidighetens skull.

2.6 Validitet

Kravet på validitet är ständigt närvarande för varje forskare (jmf Bjereld m.fl. 2003;108-110), och för att på bästa sätt försöka få en valid studie, har vi fokuserat på genomförande av intervjuerna. Här finns det uppenbarligen störst risk för eventuella bias (Devine 2002; 205-206). Individer i organisationerna har incitament till att på många sätt förstora och förbättra såväl egna insatser, såväl som organisationens prestationer. Vi har undvikit att framhålla exakt vad vi är ute efter, utan har istället visat en vilja av att bli upplysta i allmänhet, detta för att inte intervjuobjektet självt skall bli lockat att vara för hjälpsamma, och ge överdriven eller felaktig information, även om det görs i ett gott syfte. Vi har dessutom försökt nå en empirisk mättnad, genom att inte bara nöja oss med information ifrån en källa, utan har försökt dubbelkolla med olika källor ifrån olika organisationer för att se över påståenden som kan vara känsliga för studiens utgång (jmf Esaiasson 2005; 304-307). Detta har varit extra viktigt då andra forskares möjlighet att dubbelkolla med våra källor är obefintlig.

Vi har också gjort vissa begreppsoperationaliseringar som skulle kunna utsättas för kritik (jmf Esaiasson 2005; 62-63). Den främsta är att vi har operationaliserat förutsättningar för ekonomisk integration till nätverk, socialt kapital och språk. Naturligtvis kan man påpeka att det kan finnas andra operationella indikatorer för att mäta förutsättningarna för detta fenomen. Dessa är dock tre som vi har ansett varit viktiga och som vi anser kan kopplas starkt till ekonomisk integration genom den teori vi använder.

2.7 Materialdiskussion och källkritik

Mycket av det material vi har fått tillgång till har varit ifrån Islamic Center. Dock har vi försökt komma runt det potentiella objektivitetsproblemet genom att i så stor utsträckning som möjligt göra intervjuer med individer som finns runt organisationen och på detta sätt få en utomstående bild av organisationen. Då anonymitet, som tidigare nämnts garanterats, anser vi att vi fått en rättvisande bild över fallstudieobjektet och dess arbete. Av det materialet som använts har det funnits en tämligen liten andel skriftligt material då fallstudieorganisationen inte använt sig av särskilt mycket dokumentation i denna del av sin verksamhet, vilket har varit ett problem gällande vissa uppgifter som vi har fått angående fallstudieobjektets framgång. Vi har inte kunnat se på "papper" hur pass väl de stämmer, men eftersom vi har prövat uppgifterna med personer externt från fallstudieobjektet hoppas vi ha kommit förbi detta problem.

3 Teoretisk grund

3.1 Inledning

Syftet med denna uppsats är, som tidigare nämnts, inte att på kvantitativt vis mäta ekonomisk integration utan snarare att testa hur en religiös organisation kan påverka förutsättningarna för olika individer, som på något sätt är knutna till organisationen, att bli ekonomiskt integrerade. För att kunna göra detta har vi fokuserat på forskning som lyfter fram tre viktiga aspekter, nätverksskapande, socialt kapital och språkkunskaper, som är till gagns för en individ på arbetsmarknaden. Vi ämnar genom att kartlägga dessa olika teorier kunna utkristallisera olika sätt på vilka en individ förbättrar sina förutsättningar att bli ekonomiskt integrerad. Som ett första steg kommer vi dock att redogöra för innebörden av termen integration och andra begrepp som ligger till grund för uppsatsen. Ett område som vi kommer att beröra är socialt kapital i religiösa organisationer. På detta område har vi valt att använda oss av Robert D. Putnam's "Bowling alone" där religiösa organisationers förmåga att skapa socialt kapital behandlas utförligt.

Putnam skriver förvisso uteslutande om socialt kapital i kristna och judiska församlingar och organisationer, vilket skiljer sig från det studieobjekt som vi har valt, dessutom har religiösa organisationer generellt sett en mycket starkare ställning i USA än de har i de flesta andra länder, däribland Sverige (Putnam 2000;65). Men vi tror ändå att det kan finnas likheter mellan kyrkor och moskéer som organisationer oavsett religiösa inriktningar och att det finns likheter över gränser varför en genomgång av Putnam's teorier har tagits med i uppsatsen. I vår studie så behandlar vi bland annat samarbetet mellan ideella föreningar och offentliga institutioner. Dessa olika verksamhetsformer verkar med tämligen olika förutsättningar vad gäller lagstiftning och krav. För att ge en bakgrund till de skillnader som dessa skapar så gör vi även avslutningsvis en genomgång av juridiska och demokratiska krav på det offentliga och det privata.

3.2 Integration

Själva termen integration är oerhört omtvistad och därför bör det redas ut vad integration innebär. Det finns element inom exempelvis politiken som använder termen integration som att invandrade i Sverige skall anpassa sig till svenska

seder och bruk och därefter har vi uppnått integration. Detta är felaktigt då de snarast syftar på termen assimilation. Denna innebär att immigranterna skall smälta in i värdsamhället på ett sätt som inte skall påverka värdkulturen. Det saknas alltså någon typ av motprestation ifrån värdsamhället. Assimilationspolitik har förts ifrån svenskt regeringshåll, men denna övergavs på 1970-talet till förmån för en integrationspolitik (Westin 1999;48-49). Just integration kräver en motprestation ifrån samhället nämligen att den allmänna samhällskulturen skall ”möta” de invandrades kultur. Det innebär åtminstone enligt vissa definitioner att de etniska minoriteterna skall bevara sin särprägel, men bli en del utav värdsamhällets ekonomi, produktion, resursfördelning och politik (Westin 1999; 55ff).

Integration är ett väldigt stort område och därför delar man oftast in integration i 4 underområden; social, kulturell, politisk och ekonomisk integration. Social integration rör att människor har sociala nätverk som överskrider etniska, kulturella samt språkliga gränser, vilket inte får hindras av fördomar. Politisk integration är relaterat till att de invandrade grupperna skall ha en möjlighet att delta i värdsamhällets politiska liv, något som inte nödvändigtvis är relaterat till röstning i val (som kräver svenskt medborgarskap). Ett mått på politisk integration är när invandrade är representerade i det politiska styret, på ett sätt som motsvarar deras andel av värdlandets befolkning. Kulturell integration är ett begrepp som lättast förklaras som en typ av normativ mångkulturalism, när olika kulturer accepteras inom samhället. Ekonomisk integration, är när de invandrade är integrerade i arbetslivet och på alla sätt kan delta för att bidra med skatt och försörja sig själva utan hinder ifrån diskriminering (Westin 1999;55ff). Vi återkommer till detta nedan.

När integration ej råder följer oftast istället en form utav segregation som kan ta sig en rad olika former (Westin 1999;59-61ff). Det man också bör ha i åtanke, är att dessa varianter av integration själva är integrerade till en viss grad. För att exempelvis kunna uppnå ekonomisk integration kan det hjälpa med social integration. För politisk integration kan det krävas både social och ekonomisk integration. När man behandlar dessa begrepp så kommer man alltså ofrånkomligen att vid ett eller annat tillfälle beröra flera av dem.

3.3 Ekonomisk integration

Ekonomisk integration delas in i två grenar av Hosseini-Kaladjahi. Den ena är en jämförande gren, där jämförelsen gäller i vilken mån som invandrade får ett motsvarande jobb i sitt värdland som i sitt hemland. Det är vanligt när invandrade anländer till Sverige att de inte får de mest attraktiva jobben på marknaden. Snarare är det så att de hamnar i de undre skikten på arbetsmarknaden, oavsett vilken utbildning de har ifrån hemlandet. Detta kan härledas till en rad faktorer. Diskriminering är en sådan, men det finns också problem med att de jobb som individer haft i hemlandet inte stämmer överens med de i värdlandet, eller att det krävs andra förutsättningar för att bli anställd till samma jobb. Detta är relaterat

till hur stort avståndet är utvecklingsmässigt mellan värd- och hemland (Hosseini-Kaladjahi 1997;18-19).

Den andra grenen syftar snarast till att jämföra medelinkomsten bland de invandrade mot de som är födda i värdlandet. Här är ekonomisk integration (på ett samhällsmässigt plan) uppnådd när dessa två nivåer är lika. Dock är det viktigt att minnas att själva inkomsten inte alltid är det centrala för individen, utan att man har andra mål som man vill uppfylla med sitt jobbval, men som man nu inte kan göra i värdlandet, genom ett exempelvis påtvingat karriärskifte (Hosseini-Kaladjahi 1997;19-21). Många som under en längre tid inte har blivit ekonomiskt integrerade i samhället hamnar ofta i en bransch som präglas av att arbetsgivarna inte betalar arbetsgivaravgift eller andra skatter. De som arbetar under den typen av anställningsförhållanden skulle, på sätt och vis, kunna sägas vara ute på arbetsmarknaden men detta skulle vara ett misstag, eftersom de som jobbar där inte får möjlighet till olika typer av försäkringar i sitt arbete eller lyckas bidra till sin framtida pension. Ibland beskrivs detta i termer av en etnisk enklavarbetarmarknad (ethnic enclave labour market) (Hosseini-Kaladjahi 1997;23). Denna fungerar som en svart ekonomi som finns i delar av städer men som i många meningar står utanför samhället, därför kan svart arbete inte ses som bidragande till ekonomisk integration. Ekonomisk integration är naturligtvis viktig för att en individ eller grupp skall bli en del av samhället, och för att undvika segregation som ger sämre förutsättningar att fungera bra i samhället. Då kommer frågan hur vi når dit. Som tidigare nämnts är vissa faktorer viktiga för att kunna uppnå ekonomisk integration på ett individuellt plan (enligt den andra definitionen dvs. att uppnå samma nivå på lönen som individer som är födda i Sverige) några sådana faktorer kommer vi nu att behandla.

3.4 Nätverksbyggande

Enligt Robert D. Putnam är kontakter ofta viktigare, för en individs möjligheter på arbetsmarknaden, än utbildning och kunskap (Putnam 2000;319-321). Studier i USA ifrån 30-talet till nutid har visat att formella vägar till jobb endast står för ca 20 % av de jobb som tillsätts. Mellan 60 och 90 % hittas genom informella kanaler, genom vänner och andra i bekantskapskretsen. Personliga kontakter i denna mening är individer som den jobsökande känner orelaterat till sökandet efter jobb som i sin tur har förmedlat en kontakt med en möjlig arbetsgivare. Faktum är att detta tycks vara ett sätt att förmedla som föredras framför de formella vägarna av både arbetsgivare och arbetstagare. För arbetstagarna gäller i regel att de som har hittat jobben genom kontakter oftast är nöjdare med sin jobbsituation. Detta är relaterat till den högre andelen information som den arbetssökande kan få tillgång till genom kontakter såsom information om hur arbetskamrater och arbetsgivare är som personer och det allmänna tillståndet på företaget (Granovetter 1995;5-16). För arbetsgivarna finns ju också möjligheten att genom kontakten få en bild av arbetstagaren. Det bästa för dem är inte att ta in ett maximalt antal ansökande utan att istället hitta ett litet antal ansökande som är

värda att titta närmare på (Granovetter 1995; 97-98). Detta har t.o.m lett till situationer där den jobbsökande först genom att formellt söka har blivit avslagna, men sedan fått jobbet genom en informell kontakt på företaget. Något som också är viktigt är individens roll i det egna sociala nätverket då detta i stor utsträckning avgör vilken information individen får tillgång till (Granovetter 1995;16-18). Granovetter visar genom en rad exempel att de olika kontakterna inte på något sätt behöver ha varit starka, utan även tämligen lösa kontakter gav möjligheter till jobb. Faktum är att man rent hypotetiskt skulle kunna bygga upp gigantiska kartor över hur människor har mött andra människor under årens lopp och hur de genom att på väldigt lösa sätt ”underhålla” relationen med olika människor i denna karta, i slutändan hjälper sig själv fram till vital jobbinformation (Granovetter 1995; 76-83).

Granovetter konstaterar att de bästa jobben i slutändan går till de som inte aktivt söker efter jobb. Detta kan dock bero på att de redan hade ett jobb innan. Vi kan konstatera att allt handlar om information, med bästa möjliga information har arbetsgivare och arbetstagare den bästa möjligheten att fatta ett bra beslut som båda i slutändan blir nöjda med. Information kostar pengar, och därför är all information som man kan få på informell väg ett effektivt sätt att minska transaktionskostnaderna (Granovetter 1995; 96ff).

I studien som gjordes så hade 31,4 % av de som fått jobb genom kontakt, fått jobb genom en kontakt ifrån familjen eller den sociala bekantskapskretsen och 68,7 % hade fått jobbet genom en kontakt som var av ett arbetsmässigt slag (Granovetter 1995; 41-42). Granovetter säger också att bekanta på en annan bas än arbetsmässig bör fylla samma funktion. Med andra ord så räknas vänner ifrån studentorganisationer, idrottsföreningar, hobbygrupper och grannar att vara överrepresenterade som personliga kontakter när det kommer till byte av jobb (Granovetter 1995; 50). Även Putnam betonar att flera olika sorters relationer kan vara viktiga för att få arbete, enbart hälften får jobb via släkt och vänner (Putnam 2000;321). Granovetters studie visar också att de som har växt upp lokalt i större utsträckning använder sig av kontakter för att få jobb. Enligt studien så har 47,6 % av de som växt upp lokalt använt sig av kontakt, medan det bland dem som växt upp utanför USA enbart var 11,1 % (Granovetter 1995; 42-43). I kontrast till detta menar Putnam att sociala nätverk är särskilt viktiga i att skapa arbetstillfällen bland immigranter, men samtidigt är det oftast de som har det sämst ställt ekonomiskt sett som också har de minsta och minst ekonomiskt betydelsefulla nätverken (Putnam 2000;320-321). En annan aspekt som förbättrar en individs möjligheter på arbetsmarknaden, och som i många hänseenden är sammanlänkad med nätverksbyggande är så kallat socialt kapital.

3.5 Socialt Kapital

Ekberg och Gustafsson fastslår att om integration skall uppkomma så behövs arenor; platser och sammanhang där olika kulturer och etniska grupper kan mötas (Ekberg & Gustafsson 1995;20ff). Betydelsen av sociala nätverk för att skapa

såväl integration som ekonomiskt välstånd för den enskilde individen brukar ofta sammanfattas i termen socialt kapital. Vi kommer i denna uppsats att som utgångspunkt ta de definitioner av socialt kapital som Robert D Putnam ger.

Socialt kapital är inte fysiskt kapital, det vill säga kapital och fysiska tillgångar. Det är inte heller mänskligt kapital, det vill säga personers tillgångar på exempelvis kunskap och utbildning. Socialt kapital är istället sociala nätverk och de ömsesidiga kontakter och den tillit som de skapar. (Putnam 2000;18-19) Att termen heter just socialt *kapital*, och inte till exempel sociala *kontakter*, visar också på att anhängare av socialt kapital teorier menar att ett högt socialt kapital bidrar till tillväxt.

Det kan dock inte sägas att allt socialt kapital är positivt. Samtidigt som nätverk av relationer kan skapa välstånd och trivsel så kan de också skapa brottslighet och hatiskhet. För att komma åt denna problematik gör Putnam en indelning i två olika sorters socialt kapital; bridging och bonding. De nätverk som består av heterogena grupper vad avser till exempel etnicitet, kön, religion eller social status har enligt Putnam en överbryggande (bridging) effekt och skapar bredare identiteter. Medan nätverk av homogena grupperingar har en inneslutande (bonding) effekt på dem som finns inom nätverket och en exkluderande effekt för dem som står utanför nätverket. Därmed inte sagt att inneslutande socialt kapital enbart har negativa effekter, inom en förhållandevis sluten etnisk grupp kan till exempel ett inneslutande socialt kapital leda till att människor inom den etniska gruppen får arbete av andra inom den sociala gemenskapen. Även inneslutande socialt kapital kan alltså medföra trygghet och välstånd för dem som ryms inom nätverkets ramar, men frammanar ofta även antagonism mot de som står utanför nätverket. (Putnam 2000;22-23)

Följande korta och illustrativa jämförelse ges av Putnam:

”Bonding social capital constitutes a kind of sociological superglue, whereas bridging social capital provides a sociological WD-40 [dvs. Smörjolja]” (Putnam 2000;23)

De flesta sociala gemenskaper är samtidigt överbryggande och inneslutande. Ett fotbollslag kan vara inneslutande till ålder, kön och intressen men överbryggande avseende social status och etnisk bakgrund. Och såväl överbryggande som inneslutande socialt kapital kan medföra stora sociala fördelar.

3.6 Socialt kapital på arbetsmarknaden

Betydelsen av socialt kapital och nätverk för en individs utveckling på arbetsmarknaden kan knappast överskattas. Putnam skriver:

”[M]ost of us get our jobs because of whom we know, not what we know – that is our social capital, not our human capital.” (Putnam 2000;20)

Ironiskt nog så är en av de viktigaste arenorna för att skapa kontakter som ger viktigt socialt kapital just arbetsmarknaden. Likaså är arbetsmarknaden viktig för att skapa integration. Ekberg & Gustafsson menar som tidigare nämnts att det behövs arenor för integration, de tar i sin studie upp tre sådana arenor; Bostadsområden, idrottssammanhang och arbetsplatsen (Ekberg & Gustafsson 1995;20ff). Arbetsplatsen ger, enligt dem, stora möjligheter för folk med olika bakgrund att hitta gemensamma intressen och de menar vidare att ”en viktig förutsättning [...] för invandrades integrering i det svenska samhället, är sociala kontakter och samarbete och inte, som många gånger antas, förståelse och tolerans grundad på upplysning och kunskap.” (Ekberg & Gustafsson 1995;22, jmf Sandberg 1998). Men för dem som står utanför arbetsmarknaden finns inte arbetsplatsen som arena. De är hänvisade till andra typer av sociala nätverk, för många människor är ett naturligt socialt nätverk gemenskapen i en religiös organisation av något slag.

3.7 Socialt kapital i religiösa organisationer

Enligt Putnam främjar religiösa organisationer socialt kapital på en del olika områden;

”Churches provides an important incubator for civic skills, civic norms, community interests, and civic recruitment. Religiously active men and women learn to give speeches, run meetings, manage disagreements, and bear administrative responsibility.” (Putnam 2000;66)

När det gäller ekonomisk integration så finns det en del punkter som kan lyftas fram extra tydligt. Först och främst menar Putnam att människor som är aktiva i religiösa organisationer har en säkerställt större benägenhet att aktivera sig även i andra organisationer. Därigenom bygger de upp ett socialt nätverk. Ytterligare tecken på att religiöst aktiva har större sociala nätverk än andra är att de talar med fler personer per dag än religiöst inaktiva (Putnam 2000;67). Vikten av dessa nätverk illustreras i Freeman’s studie av unga mörkhyade män’s arbetschanser i storstadsområden, Putnam omnämner resultatet av denna studie:

”For example the frequency of church attendance is one of the strongest predictors of whether inner-city black youths will become gainfully employed. The youth’s religious beliefs have almost no impact on employment, suggesting that it is the social networking aspect of churchgoing, not the religious aspect, that is behind these youths’ economic success.” (Putnam 2000;321)

En annan aspekt som dock bör tas i beaktande är att det finns en risk att en del religiösa organisationer snarare skapar inneslutande än överbryggande socialt kapital. Särskilt tydlig är denna problematik i religiösa organisationer med en mer fundamental religiös inriktning. Putnam gör en jämförelse mellan ”mainline”

protestantiska kyrkor och nyare evangelikala församlingar, jämförelsen visar på att mötesbesökare i protestantiska församlingar är mindre engagerade inom organisationen och mer engagerade i andra organisationer än mötesbesökare i evangelikala församlingar. Det finns förvisso självklart undantag från detta men generellt kan alltså de som besöker mer fundamentala religiösa organisationer sägas få ett starkt men inte lika brett nätverk (Jfr Putnam 2000;75-79) vilket kan vara till nackdel jämfört med ett bredare nätverk vad avser överbyggande socialt kapital och nätverksbyggande och, därigenom, även ekonomisk integration.

3.8 Språkligt kapital

Ekberg och Gustafsson diskuterar inkomstassimilering i Sverige, alltså när invandrade har uppnått samma inkomst som den svenska delen av befolkningen. De konstaterar att inkomstassimileringen ökar i proportion till hur länge individen levt i det svenska samhället. I bästa fall har den invandrade skaffat sig nya kunskaper om landet och lyckats förbättra sina språkkunskaper. I sämsta fall så kommer inte den invandrade in på arbetsmarknaden alls, vilket i sin tur försämrar möjligheterna till förbättrade språkkunskaper och därmed möjligheterna till en lön som står i paritet med den etniskt svenska befolkningen (Ekberg & Gustafsson 1995;62-67).

Språket är således korrelerat till hög lön, eller snarast möjligheten att skaffa sig hög lön. Detta är viktigt eftersom en stor del av de invandrade inte behärskar det när de anländer till Sverige och individer som inte behärskar språket riskerar att bli utsorterade på ett tidigt stadium vid arbetstillättning. Dessutom påverkar språket möjligheten att studera i Sverige då majoriteten av utbildningarna sker på svenska.

Språkförmågan i detta fall är hur pass väl de invandrade behärskar värdlandsspråket i tal och skrift (Ekberg & Gustafsson 1995;70-73). Denna är negativt relaterad till hur pass gammal den invandrade individen var när han eller hon kom till värdlandet, något som är förståeligt med tanke på att människan har lättare att lära saker han eller hon är yngre. Dessutom kommer yngre människor i högre grad i kontakt med det nya språket genom skolan. Utbildningsnivå är bland de vuxna oftast en förklarande faktor till varför de lyckas lära sig det nya språket bra ändå, då de redan har erfarenhet ifrån studier i hemlandet. Språkets betydelse påvisas också av Hosseini-Kaladjahi som säger att "mastery of the new language is the most crucial instrument" (Hosseini-Kaladjahi 1997;41) även om det i hans studie framförallt är jobb för högutbildade som har det kravet. Han menar att i jobbsituationer där individer är självanställda eller där den anställde inte behöver någon särskild förutbildning är kravet på bra språkkunskaper betydligt mindre (Hosseini-Kaladjahi 1997;40-42).

3.9 Skillnader mellan det offentliga och det privata

Vår studie behandlar bland annat samverkan mellan idéburna organisationer och offentliga institutioner. En viktig aspekt av ett sådant samarbete är att det offentliga och det privata verkar med olika juridiska och organisatoriska förutsättningar och krav. Offentlig verksamhet i Sverige har en rad krav på sig som är ämnade att säkra en demokratisk insyn i arbetet den bedriver. En grundläggande princip för handläggning av ärenden inom det offentliga är att de skall ”handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt” (Premfors mfl 2003;214). Ett annat viktigt krav som anges i verksförordningen och åvilar alla myndigheter är att de i största möjliga mån skall samverka med andra myndigheter och nyttja varandras kunskap och resurser för att gagna staten som helhet.

Den offentliga verksamheten står under omfattande och kontinuerlig kontroll av hur i huvudsak tre olika värden; rättssäkerhet, demokrati och effektivitet, efterlevs. De regler vad gäller insyn och rättssäkerhet som offentlig verksamhet har att följa finns bl.a. i regeringsformen, tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen (Premfors mfl 2003;215-223). I kontrast till detta så har enskilda organisationer en långtgående större frihet att agera på olika sätt, de har inte heller samma krav på insyn och rättssäkerhet då enskilda organisationer inte har samma domstolsliknande funktion som flera offentliga organisationer. Enskilda organisationers verksamhet regleras i olika lagstiftning beroende på vilken verksamhetsform de väljer. En ideell förening lyder exempelvis under andra lagar än ett aktiebolag (Malmström & Agell 2001;269-277). En enskild organisation lyder också under olika regler beroende på vilken verksamhet den väljer att ägna sig åt och beroende på varifrån den mottar ekonomiskt stöd. En enskild organisation som driver en skola lyder i den delen av sin verksamhet under skollagen och är bundna att följa läroplanen.

När kommuner eller andra offentliga organisationer ger ekonomiskt stöd eller bidrag till en enskild organisation följer krav på redovisning av verksamheten och andra aspekter som kan innebära en viss ytterliggare reglering av organisationen. En annan aspekt av verksamheten som skapar skillnader mellan enskilda och offentliga organisationers verksamhet är beslutsfattandet. En enskild organisation styrs, beroende på verksamhetsform, av en styrelse, av medlemmarna, av en verkställande direktör eller på annat sätt (Malmström & Agell 2001;269-277), och har generellt sätt kortare beslutsvägar än en offentlig myndighet som styrs av regeringsbeslut. En myndighet styrs förvisso inte i detalj utan i mer generella ordalag genom regleringsbrev och instruktioner men den har ändå kravet på sig att efterleva de förväntningar regeringen har (Premfors mfl 2003;204,223). De flesta myndigheter har dessutom flera olika verksamhetsnivåer vilket ytterliggare förlänger beslutsvägarna. Ett praktiskt exempel är de lokala arbetsförmedlingarna som lyder under någon av de 20 länsarbetsnämnderna som i sin tur lyder under arbetsmarknadsstyrelsen (<http://www.ams.se/go.aspx?C=36> 061217).

Avslutningsvis så finns det ytterliggare en viktig skillnad mellan enskild och offentlig verksamhet i det att offentliga verksamheter, för att uppfattas som

legitima, måste vila på i det givna samhället etablerade moraliska föreställningar och normer. En enskild organisation kan, inom ramarna för de regler och lagar den lyder under, verka efter andra normer än de i samhället etablerade. Organisationer som på olika sätt representerar minoritetsgrupper kan därför ha drag i sin verksamhet som skiljer sig från normer och värderingar i det givna samhället, något som i förlängningen skulle ha blivit ohållbart för en offentlig organisation (Rothstein 2001;56).

4 Inblick i Islamic Center och dess nätverk

4.1 Inledning

I denna del så skall vi gå djupare in på vad Islamic Center är, vad de gör, och vilka nätverk de har, för att komma närmare svaret på forskningsfrågan. Under intervjuerna har vi hittat delar av verksamheten som är mer tydligt inriktade på att främja ekonomisk integration, exempelvis projektet Equal, vi har därför valt att lyfta fram sådana delar av verksamheten och ge dem större utrymme i uppsatsen kontra en allmän beskrivning av Islamic Centers alla delar.

4.2 Islamic Center

Islamic Center (hädanefter IC) är en organisation som bildades i anslutning till den moské som byggdes 1984, och har som syfte att se efter andliga och sociala behov för den muslimska minoriteten i Sverige. Detta är en minoritet som har varit ständigt ökande i Sverige sedan 90-talet och inte minst konflikten i Bosnien medförde en ökning av muslimerna i landet. Malmö har 45000 invånare med islam som religion av ca 100 000 muslimer totalt i regionen (www.mosken.se 070107). IC har en holistisk utgångspunkt vilket innebär att de försöker ha ett helhetsperspektiv på de individer som kommer i kontakt med organisationen, oavsett om det rör själva samfunds-delen med moskén, eller en av deras andra verksamheter.

Det holistiska perspektivet har också varit en genomgående tanke i de projekt som de har engagerat sig i. De erbjuder vigsel, skilsmässa och begravning, religiösa ceremonier vars som det svenska samhället har svårare att tillhandahålla troende muslimer, vilket gör det naturligt att den muslimska minoriteten vänder sig till Islamic Center. IC driver även en rad verksamheter utanför själva moské-delen, såsom Ögårdsskolan, en fristående grundskola som är öppen för alla oavsett religiös tillhörighet (www.mosken.se 070107).

Vidare bedriver man en del familjerådgivning, i syfte att hjälpa familjer där klyftor kan uppstå eftersom barnen snabbare anpassar sig till det svenska samhället vilket kan vara svårt för föräldrarna att förstå och acceptera. (representant från I/O).

”Varje generation vill försvara sina egna tankar. Äldre människor såsom jag har ibland lite svårt att ändra på sig” (representant från IC).

IC driver också en hel del samarbete med andra organisationer, exempelvis svenska kyrkan och den mosaiska (judiska) församlingen i Malmö.

4.3 Språkanvändning

”Vi är inga nybyggare som engelsmännen och spanjorerna var när de kom till Amerika och tog med sina egna språk” (representant ifrån ideell org)

Det officiella språket på Islamic Center är svenska. Då besökarna på Islamic Center kommer ifrån olika områden i världen (vilket gör att det finns ca 90 olika modersmål representerade inom organisationen), så skulle alla andra språk vara ohållbara att använda. På det sättet så används svenska på alla kurser som hålls, och svenska används också oftast vid fikabordet. De anordnar dock inga egna kurser i svenska språket och hänvisar inte heller till andra eftersom de anser att man inte behöver så mycket svenska för att få jobb. Svenskan kommer i efterhand när man har etablerat sig på arbetsmarknaden.

”Ofta klarar man sig väldigt bra så länge man kan tala engelska. Det man behöver är en funktionell svenska, alltså en svenska som är anpassad efter det jobb man avser att ta. Det är dessutom en stor skillnad. I vår skola så undervisar vi ju på svenska med svenska lärare till barn. Dessa har lättare att ta till sig. När det gäller 70-åriga män som kommer till Sverige kanske de bara behöver lära sig vad en liter mjölk heter så att de kan gå ut och handla.” (representant ifrån I/O)

Denna uppfattning delas inte av alla. En representant för en offentlig organisation säger att; ”När det gäller arbete är det viktigt att kunna språket, eller snarare en förutsättning”. En annan fyller i med att ”Språket är jätteviktigt, för att förstå instruktioner och så. Enskilda företag kräver mer svenskakunskaper än Islamic Center” (representant ifrån I/O). När det gäller frågan kring hur språkfärdighet uppnås finns det också helt skiljda meningar. En representant ifrån en ideell organisation säger att:

”...SFI överhuvudtaget har inkompetent personal. De har folk som själva inte har någon högskoleutbildning som visar färdigutbildade läkare och ingenjörer hur en kossa låter. Det är inte viktigt för dem.” (representant ifrån I/O)

En representant från en offentlig organisation säger däremot att:

”Problemet ligger i att en del av de som tar SFI inte fullgör utbildningen. Vissa SFI-utbildningar är utblandade med praktik vilket är viktigt för att de skall få språket i ett sammanhang”. (representant ifrån O/O)

4.4 Formella nätverk

Islamic Center är delaktiga i ett antal olika nätverk. Ett av dessa är nätverket runt Equal-projektet, men utöver det så deltar Islamic Center, eller enskilda personer från Islamic Center, även i andra nätverk som är viktiga utifrån ekonomisk integration. Ett av dessa är föreningen Malmö I Nya Europa (MINE), ett nätverk av olika representanter för näringsliv, utbildningsinstitut, idrottsföreningar, kulturliv och stadsförvaltningen i Malmö, där Islamic Centers VD, Bejzat Becirov, är ledamot av styrelsen. När MINE startades 2004 så angavs följande målsättningar för föreningen:

Att inom tio år kunna visa:

- *Ett Malmö som en dynamiskt integrerad stad.*
- *Ett Malmö där den höga representationen av invandrare på ett naturligt sätt avspeglar sig på Malmös olika arbetsplatser.*
- *Ett Malmö som är ett kraftcentrum i Norra Europa byggt på hög ekonomisk tillväxt, trygghet och gemenskap.*
- *Ett Malmö med föreningen MINE som en fortsatt växande kraft, både till medlemsantal och som inflytelserik aktör vad gäller framgångsrik integration (<http://www.mmime.se/> 061217)*

För att nå dessa målsättningar bedriver MINE arbete på en del olika sätt, bland annat stöttar de olika initiativ från aktörer i samhället. MINE anordnar även seminarier och gör olika informationsutskick till företag i Malmö där de på olika sätt belyser fördelarna med att arbeta med mångfald. För de organisationer som är medlemmar i MINE tillhandahåller de hjälp med att skapa och följa upp mångfaldsplaner och att ordna praktikanter till praktikplatser på de företag som finns inom MINE (www.mmime.se 061217).

Tillsättandet av praktikplatser görs i samarbete med Arbets- och Utvecklingscenter (AUC) i en del olika stadsdelar i Malmö. Islamic Center som organisation är inte medlem i MINE, utan Bejzat sitter i styrelsen för föreningen på grund av lång erfarenhet av integrationsarbete och ett stort kontaktnät (rep ifrån I/O). MINE kan alltså inte sägas vara en formell del av Islamic Centers nätverk men pga. Bejzats engagemang i MINE så blir det en indirekt del av nätverket som är viktig utifrån att Bejzat därigenom får kontakt med flera viktiga representanter från stora företag i Malmö. Utöver detta så är även Bejzat med i ett nätverk av företagare i Rosengård, stadsdelen där Islamic Center ligger och där även många medlemmar i organisationen är bosatta.

4.5 Informella nätverk

Utöver de rent formella nätverk där Islamic Center direkt eller indirekt är delaktiga så har IC även kopplingar till en del olika individer inom arbetsförmedlingen och olika stadsdelsförvaltningar. Dessa kontakter värde för organisationen och individer inom den är sällan direkt och följbart men som Putnam uttrycker så kan ett brett nätverk i sig vara positivt för att skapa kontaktyta mot arbetsmarknaden (Putnam 2000;321). Liksom i de formella nätverken så är många av kontakterna på olika institutioner och andra organisationer kopplade till Islamic Centers VD Bejzat Becirov, som i rollerna som rektor för Ögårdsskolan och ytterst ansvarig för Islamic Centers olika verksamheter ofta sköter myndighetskontakter av olika slag.

4.6 Hur nätverken kommer Islamic centers medlemmar till del

Att enkelt förklara hur de olika nätverken där Islamic Center direkt eller indirekt är delaktiga, kommer medlemmar och andra personer som är knutna till organisationen till del är inte helt lätt. Som en intervjuperson uttryckte det:

”Vi ringer inte aktivt runt till företagargrupper och kollar ifall de kan fixa jobb. Däremot kommer det folk hit och frågar ifall vi kan ordna nåt. Då brukar Bejzat ringa runt till företagen. Bejzat har hela nätverket. [...] Det finns inget formellt register över hur och vad som har förmedlats – det finns bara i Bejzats minne.” (Representant ifrån IC)

Det finns även flera egenföretagare bland Islamic Centers medlemmar och då Bejzat och andra nyckelpersoner inom Islamic Center har kontakt med dessa kan även kontakter förmedlas bland medlemmarna i organisationen vilket kan leda till ett arbete för en nyanländ.

4.7 Equal – holistiskt arbete

Equal är ett EU-finansierat projekt som sträcker sig över hela Europa. Målet är att försöka underlätta inträde/återinträde på arbetsmarknaden för dem som står utanför, att fokusera på att underlätta asylsökandes integration, samt att utveckla insatser för ”meningsfulla aktiviteter” för dem som väntar på detta. Allt detta skall ske inom ramen för holistiskt arbete (representant ifrån I/O)

De organisationer som har varit inblandade i detta projekt inom Sveriges gränser är Islamic Center, Malmö kommun, Stadsmissionen, Kirsebergs församling och Östra Grevie folkhögskola. Dessutom har man haft samarbete med ett företag som heter Personalpartner, samt med Arbetsförmedlingen och Arbets- och utvecklingscenter (AUC) ifrån Kirseberg och Södra Innerstan. Man försöker träffas en gång i månaden för projektmöten (rep från I/O). Islamic Center är koordinator för projektet.

(<https://equal.cec.eu.int/equal/jsp/dpComplete.jsp?cip=SE&national=70> 061120).

4.8 Så har det gått – ur de ideella/idéburna organisationernas synvinkel

De inblandade organisationerna har försökt att upprätta projekt, delvis för ointegrerade invandrade men även för hemlösa och andra socialt utslagna. På detta sätt har projektet varit uppdelat i två delar. Stadsmissionen och Kirsebergs församling har mest varit involverade och ansvariga för att integrera de socialt utslagna. Hittills har man haft det svårt att få ut folk på arbetsmarknaden, eftersom målgruppen står väldigt långt ifrån att vara redo för arbetsmarknaden som det ser ut just nu (representant ifrån I/O). De olika projekten samarbetar inte så mycket mer än att man utbyter idéer, man har ju ganska olika målgrupper även om de båda är utanför arbetsmarknaden. På den andra sidan arbetar framförallt Islamic Center och Personalpartner med de invandrade.

Man betonar dock att främsta syftet med projektet inte är att direkt få folk i arbete, utan att hitta nya former för framtida samarbete där man använder det holistiska perspektivet och skapar nya samsarbetsformer mellan myndigheter och ideella organisationer (rep ifrån I/O, rep ifrån I/O). Projektet är alltså egentligen inte sett till ett individperspektiv i detta skede.

”Fördelen med att arbeta på detta sätt med ideella och idéburna organisationer är att dessa inte är lika reglerade av lagar och bestämmelser som myndigheterna är och därmed kan vara mer flexibla” (rep ifrån I/O). Dessutom så har individerna i målgruppen ganska nära kontakt med de ideella/idéburna organisationerna på ett annat sätt än vad de har med myndigheterna. Detta gör att de ideella/idéburna organisationerna lättare kan se helheten hos personen och träffa denna i mer informella sammanhang. På det sättet behöver inte heller varje individ träffa en massa olika handläggare och ”dra sitt livs historia varje gång” (rep från I/O).

Man (den offentliga sidan förf. anm.) vill ha en kausal kedja. Man har först boende för missbrukare och sen har man ett tämligen teoretiskt upplägg där människan skall gå igenom en maskin för att komma ut som en ”bra människa” på andra sidan. Det fungerar inte så. Man måste tänka holistiskt, framförallt med de grupperna som vi hanterar. Systemet är inte flexibelt. Hela upplägget är anpassat för svensk medelklass som är arbetslös. (rep ifrån I/O)

Dessutom är det så att arbetslöshet sällan är ett isolerat problem utan att starkt korrelerat med andra problem. På det sättet kan man inte bara "lösa" arbetslösheten, för om man inte samtidigt tar hand om de andra problemen finns risken att arbetslösheten kommer tillbaka. Där har det holistiska perspektivet en fördel. Att försöka lyfta upp människor är ett sätt att komma åt underliggande problem och ofta behövs en person "lyftas upp" för att kunna bli en del av arbetsmarknaden. Det blir som en förberedelse för arbetslivet.

Man har ett projekt som är gående just nu där 9 personer är ute som praktikanter på de olika samarbetsparterna, Kirseberg, Stadsmissionen och Islamic Center. (rep ifrån I/O). För att få vara med där krävs att du tillhör någon av målgrupperna (arbetslösa invandrade och arbetslösa missbrukare) samt att du har någon form av försörjningsstöd.

Det gjordes också försök att sätta igång projekt för ca 12 stycken som var arbetslösa. Detta stoppades dock av Arbetsförmedlingen som hänvisade till lagstiftning (rep ifrån I/O). En del inom projektet menar att Arbetsförmedlingen tycks ha haft en mer motverkande än bidragande effekt, och flera intervjuobjekt har vittnat om att Arbetsförmedlingen har sett försöken att bidra med nya former för att finna jobb åt individer som är utanför arbetsmarknaden som ett intrång i deras revir och ett försök att försöka komma runt dem som institution, vilket har upplevts skapa negativ inverkan på projektet som helhet och framförallt att i de faktiska projekt där man har försökt få ut människor på arbetsmarknaden (rep ifrån I/O).

Också vissa stadsdelsnämnder har varit negativa till projekten och "lyckas hitta paragrafer som andra stadsdelsnämnder inte hittar". Generellt tycks det vara så att kontakten med myndigheterna är väldigt personberoende. (rep ifrån I/O).

"Många vill inte samarbeta med ideella organisationer som har en religiös prägel vilket är ett problem, eftersom man då stänger ute organisationerna och inte tar vara på deras kunskap. De (på den offentliga sidan förf.anm) måste förstå att religion inte är något som man bara kan lämna hemma. Den följer med en var man än går." (rep ifrån I/O).

4.9 Så har det gått – ur den offentliga sektorns synvinkel

Den offentliga sektorn i form av AUC och Arbetsförmedlingen, blev inbjudna i Equal av IC och Stadsmissionen under parollen att man skulle försöka lära av varandras organisationer. När man kom till mötena så upplevde man dock att man blev "sedd som fienden" och att de som representanter för de offentliga fick gå i försvar för en del enskilda fall som inte låg på deras myndigheter. På detta sätt fick man en väldigt dålig start. Man upplevde också att de beskrivningar som var gjorda över vad de i projekten skulle jobba med, var otydligt skrivna och att de

inte uppfyllde de krav som ställs för att de skulle sätta ut arbetstränande individer på de praktikplatserna. De upplevde att de ideella organisationerna inte förstod att offentlig sektor har krav på sig i form av rättssäkerhet, etik, demokrati och regler som de ideella inte har. Man menar att de som arbetstränas behöver mer struktur och inte bara kan sägas åt att "fixa lite som skall fixas" (rep från O/O).

Företrädare för den offentliga sidan upplever att det har varit enklare att sätta folk i projekt på stadsmissionen, eftersom de har en tydligare struktur än vad Islamic Center har haft, och mer tydliga beskrivningar på vad de som är i projekten skall vara en del av och bidra med. Ett problem är att de som jobbar med att samordna Equal tycks jobba med väldigt många olika projekt och har dåligt med tid. Detta skulle också kunna vara en förklaring till varför det inte har gått så bra. "Vi är involverade i ca 15 projekt, och flera andra är betydligt större än Equal och mer välfungerande" (rep från O/O).

Alla tycks dock överrens om att projekt såsom Equal behövs, där myndigheter möter ideella och idéburna organisationer, och att det också är ett forum där organisationer med olika religiösa utgångspunkter (Stadsmissionen är kristet och Islamic Center muslimskt) kan träffas och hitta beröringspunkter. Dessutom anser man inte att de problem som finns i arbetet har berott på någon brist hos de ideella organisationerna utan tycker att de är ambitiösa och "brinner för det de gör". Religionen har varit en stötesten. "Det är känsligt med religion. IC ville sätta upp en lapp där det stod att "vi söker arbetslösa muslimer". Detta var ju jättekonstigt i våra ögon. Alla skall ju behandlas lika." (rep från O/O)

"Egentligen skulle jag vilja att vi kunde börja om, att vi kunde möta dem igen och börja om från början." (rep från O/O)

4.10 Avslutande om Equal

Östra Grevie folkhögskola var tidigare med i Equal men är inte längre kvar i projektet. Deras uppgift var att stödja med utvecklingsinsatser, men det hände inte så mycket gällande den delen, och de såg inte nödvändigheten av att vara kvar i projektet. De är dock beredda att hoppa in igen ifall deras insatser skulle behövas. De menar att det inte skett så mycket än för de arbetslösa genom projektet (rep från I/O). Equal-projektet är planerat att avslutas 2007. Förhoppningsvis har man då också hittat nya former för samarbete. Islamic Center kan tänka sig att vara en samarbetspartner till arbetsförmedlingen, och har ingen ambition att konkurrera ut dem, även om man skulle vilja vara en större del i förmedlingen av arbete, då man anser sig ha bra kunskaper om den specifika grupp som muslimska invandrade utgör.

Om vi skall bli en typ av arbetsförmedling så skall vi ju vara billigare och bättre. Ifall det slukar resurser skall vi inte göra det. Islamic Center skall aldrig säga att vi skall göra det till varje pris, då blir vi som de som gör det idag" (rep ifrån IC)

De offentliga institutionerna tycks dock inte ha den rollen i fokus för IC. De menar att det inte finns planer på att låta IC hålla olika typer av kurser. Man menar att det är skillnad i behov för olika individer och att alla muslimer inte vänder sig just till Islamic Center. Istället menar man att det IC främst kan bidra med är den pedagogiska biten, att de förklarar för sin målgrupp hur man lär sig att kompromissa med sin religion i det svenska samhället och hur systemet fungerar.

5 Analys och slutsatser

5.1 Bidrar Islamic Centers nätverk till ekonomisk integration?

Vad vi kommit fram till i vår studie så har Islamic Center ett ganska omfattande nätverk, där kontakter med såväl företagare som myndighetspersoner och politiker inryms. Detta är positivt för medlemmarna i organisationen då de får tillgång till ett större nätverk. Särskilt i en religiös organisation som företräder en minoritetsreligion så kan det vara svårare för medlemmarna, som liksom i Islamic Center ofta tillhör en etnisk minoritet, att skapa sig ett ekonomiskt värdefullt nätverk (jfr Granovetter 1995;42-43). Som Putnam konstaterar så är det generellt så att de som har det sämst ställt ekonomiskt sett också har de minsta och, ur en rent ekonomisk synvinkel, minst betydelsefulla nätverken. Dessutom så är nätverk och kontakter, enligt Putnam, särskilt viktiga för immigranter på arbetsmarknaden (Putnam 2000;320-321). Islamic Centers stora medlemsantal och den förhållandevis långa tid som organisationen funnits är troligen två bidragande orsaker till att Islamic Center, och då särskilt VDn Bejzat Becirov, har lyckats bygga upp detta nätverk.

Samtidigt så upplever vi att de nätverk som Islamic Center har idag skulle kunna användas mer effektivt. Som en intervjuperson uttryckte så finns det inte någon skriven dokumentation av hur kontakter förmedlats och vilka resultat det gett vilket gör det svårt att dra några långtgående slutsatser om hur väl Islamic Center och Bejzat Becirovs kontaktnät verkligen kommer medlemmarna till del. Detta gör att vi ser två problem;

Det första är att det, vad vi förstått, inte arbetas så strukturerat och tydligt målinriktat med att hjälpa medlemmar att nå arbetsmarknaden. Som en av intervjupersonerna uttryckte det: *"Vi ringer inte aktivt runt till företagargrupper och kollar ifall de kan fixa jobb."* Ett mer proaktivt och målinriktat arbete med olika kontakter tror vi skulle kunna ge ett mer optimalt resultat. Ett exempel på hur man skulle kunna utveckla verksamheten på detta område är att anordna kurser på Islamic Center om arbetsmarknadsfrågor, de kontakter som finns inom nätverket skulle kunna användas till att medverka vid sådana seminarier och förmedla de erfarenheter av hur man hittar arbete som de besitter.

Ett annat problem uppkommer den dag då Bejzat väljer att kliva tillbaka, idag är stora delar av de kontakter som Islamic Center har knutna till Bejzat som person snarare än organisationen han företräder, det är säkert till stor del naturligt att så är fallet då nätverk ofta bildas mellan personer snarare än organisationer.

Oavsett detta så ser vi en problematik i att stora delar av de viktiga kontakterna kan försvinna den dag som Beizat lämnar sin post.

5.2 Bidrar Islamic Center till att öka det språkliga kapitalet?

Bland Islamic Centers medlemmar finns 90 olika språkgrupper representerade, det finns inget gemensamt språk utöver svenskan. Att man använder svenska på möten, sammankomster och i fikarummet är klart positivt för medlemmarnas förutsättningar att förbättra sitt språkliga kapital. (jfr Hosseini-Kaladjahi 1997;41) Samtidigt så tror vi att man från Islamic Centers sida skulle kunna arbeta mer medvetet och målinriktat även med det språkliga kapitalet. På detta område finns det delade meningar då man från Islamic Centers sida menar att så särdeles omfattande språkkunskaper inte egentligen behövs för att klara av flera olika jobb. Det kan mycket väl ligga en del i att det för många yrken egentligen bara krävs ”funktionell svenska” men då flera olika företrädare för olika organisationer som vi talat med betonar att språkkunskaper är en av de viktigaste förutsättningarna för att lyckas på arbetsmarknaden, en åsikt som även har stöd i forskning (Ekberg & Gustafsson 1995;70-73), så kan det vara klokt av Islamic Center att ändå lägga mer tyngdvikt på verksamhet som hjälper medlemmarna att utveckla sina språkkunskaper, om de har ambitionen att verka för ekonomisk integration. Vi tror att svenskakurser på Islamic Center, kanske med en tydligt arbetsmarknadsfokuserad inriktning, skulle kunna vara ett bra komplement till SFI-utbildningen.

5.3 Hur har Equal utvecklats?

Projektet Equal har inte nått upp till sin fulla kapacitet. Varför detta har skett kan besvaras delvis genom de allmänna svårigheterna för de offentliga organisationerna att hantera ett holistiskt arbetssätt, vilket kommer att behandlas nedan. Men det finns en rad andra saker att dra lärdom ifrån Equalprojektet.

- Det har från båda sidor upplevts som att mer energi kunde ha lagts på Equalprojektet. Med detta menar vi inte att personerna som varit engagerade i projektet från båda sidor inte gjort sitt bästa, men att det finns mycket annat som tagit tid. Många som har arbetat med Equalprojektet har haft andra åtaganden. I ideella organisationer, jobbar ofta alla i organisationen med att ta hand om vardagliga saker med organisationen, såsom guidade turer. På den offentliga sidan har

man menat att Equal är ett projekt som visserligen är viktigt, men som definitivt är ganska litet jämfört med andra projekt som man har pågående.

- Vid projektets start har programförklaringen varit för otydlig enligt den offentliga sidan. Detta beror troligtvis på att de på den ideella sidan inte förstått och tillgodosett tillräckligt de krav på insyn som den offentliga sidan har haft för att kunna stötta projektet ordentligt (jmf Premfors). Här måste lärdomen vara att ideella organisationer har mindre krav på sig med den typen av lagstiftning och kortare beslutsvägar, men när man skall arbeta med offentliga institutioner så fungerar det inte att vara svävande i vissa formuleringar, utan man måste vara tydlig och precis.
- Företrädare ifrån den offentliga sidan kände sig angripna redan vid första mötet, och kände sig som ”fienden”. Detta blir sällan en särskilt konstruktiv miljö att verka i för att utveckla nya samarbeten, utan vi anser att projektets möjligheter begränsades i denna fas på olika sätt. Utan ett klimat av samarbete begränsas förutsättningarna för ett konstruktivt resultat.
- Ifrån den offentliga sidan har det framkommit att religionen har varit något som man har haft svårt att acceptera. Inte just för att det är Islam, utan för att man tolkar sitt direktiv om att man skall vara religiöst neutral som att man skall vara fri ifrån all religion. Detta har också satt gränser för hur långt samarbetet har kunnat sträcka sig, eftersom man anser att en organisation som är grundad på en religion inte kan uppfylla samma krav på rättsäkerhet och demokrati.

5.4 Har samarbetet med den offentliga sektorn bidragit till att förbättra möjligheterna för ekonomisk integration?

När Equal initierades av Stadsmissionen och Islamic Center så fanns där en tanke, att bidra till att försöka hitta nya samarbetsformer. Man ansåg att detta var nödvändigt för att lättare kunna hitta vägar att hjälpa sina respektive målgrupper, hemlösa respektive muslimska arbetslösa med invandrarbakgrund. Det har dock funnits samarbetssvårigheter, och framförallt svårigheter ifrån den offentliga sektorn att acceptera den holistiska tanken eftersom den i väldigt liten mån existerar inom det offentliga systemet.

- Tradition:

Den offentliga sektorn har av tradition jobbat på ett annat sätt än den holistiska modellen. Man jobbar med ett system där individen slussas mellan olika institutioner för att tillfredställa olika behovs såsom socialbidrag, bostadsbidrag och arbete. Detta institutionaliserade tänkande har varit ett problem då individer på offentliga institutioner hela tiden har hänvisat till att en viss sak inte tillhör deras område, och detta har de ideella organisationerna såsom Islamic Center upplevt som hämmande.

- Riktlinjer/Lag:

De offentliga institutionerna har egna ansvarsområden, och har i samma mån här haft svårt att ”gå över gränsen” när så har krävts. Arbetsförmedlingens ovilja att vilja medfinansiera Equal-projektet pekar på detta. De offentliga institutionernas krav på sådant som rättssäkerhet och demokrati har gjort att det har känts svårt för den offentliga sidan att lägga över ansvar för kurser till de ideella. Det är inte heller helt lätt för de offentliga institutionerna att helt ändra det system som man har arbetat genom under en lång tid för att behandla olika individers behov. ”Det skulle behövas en idérevolution”, som en representant ifrån en av de ideella organisationerna sade under en intervju.

Hittills har samarbetet med de offentliga institutionerna inte givit det som man har hoppats på, varken ifrån den offentliga sidan eller ifrån de ideella. Dock så har man lyckats etablera en ”första kontakt”, mellan dessa organisationer och de offentliga. Så länge viljan finns att bidra både som en plats för arbetsträning, som en partner i att bidra med tid och information om målgruppens behov och som en organisation som hjälper sina medlemmar med de besvär som kan komma i att hantera religionens behov kontra samhällets behov, är IC en viktig part för de offentliga. Ifall de ideella organisationernas kapacitet och kunskap verkligen skall tas vara på, krävs det dock att man ifrån offentlig sida vågar släppa ett visst ansvar till de ideella organisationerna, såsom att låta dem hålla i kurser och hjälpa dem bygga upp organisationen så att de i sin tur kan bidra till utsatta individers nätverksbyggande. Detta skapar möjligheter för de ideella organisationerna såsom Islamic Center på allvar skall kunna bidra till att förbättra förutsättningarna för ekonomisk integration.

6 Kan organisationer som representerar religiösa minoriteter påverka förutsättningarna för ekonomisk integration?

Islamic Center kan i framtiden ha en roll som en viktig samarbetspartner och bollplank till den offentliga sektorn ifall de vill och vågar. Det tycks uppenbart att det finns en lucka att fylla för att se till att områden som Herrgården i Rosengård inte har 85 % arbetslöshet (www.malmo.se 070107). För att lättast nå de individer som står utanför arbetsmarknaden måste man närma sig de arbetslösa, vilket vi vågar säga att man hitintills har misslyckats med ifrån offentligt håll. Många invandrade muslimer har tidigare bott i områden där den religiösa samlingspunkten är samlingspunkten för mycket mer än religion, och skall man närma sig denna grupp som nu står utanför samhället rent ekonomiskt så är Islamic Center och flera organisationer som denna viktiga samarbetspartners. Det krävs naturligtvis en hel del saker innan det kan bli verklighet. Först och främst måste acceptansen ifrån offentligt håll mot religiösa organisationer öka. Med detta menar vi inte att det från det offentliga utövas rasism, men att där ryms ett tänkande och arbetssätt som inte är anpassat för den grupp som står utanför samhället. Dessutom så krävs det att de ideella organisationerna inser att för att kunna vara en del av det offentliga samhällets arbete måste man följa en del av reglerna för de offentliga organisationerna. Den offentliga sektorn kommer troligtvis inte att släppa ifrån sig en tum ansvar ifall det inte kan säkerställas ifrån ideellt håll att det som görs baseras på en princip av offentlighet, demokrati och likvärdighet för alla människor.

För framtida forskning innebär denna uppsats att en insikt har gjorts i problematiken mellan offentliga och ideella/idéburna organisationer i Malmö vilket gör att man kan använda sig av denna uppsats som en plattform för vidare forskning kring hur denna form av samarbetsproblem enklast bör lösas. Vi anser att detta är en problematik som måste lösas. Allt annat är ett slöseri med såväl samhällets resurser som människans initiativförmåga och genuina vilja att hjälpa sin medmänniska.

7 Referenser

- Andersen, Ib 1998. *Den uppenbara verkligheten – val av samhällsvetenskaplig metod*. Fredriksberg: Studentlitteratur
- Bjereld, Ulf – Demker, Marie – Hinnfors, Jonas. 2002. *Varför vetenskap?* Lund: Studentlitteratur
- Ekberg, Jan & Gustafsson, Björn. 1995. *Invandrare på arbetsmarknaden*. Första upplagan. Kristianstad: SNS Förlag
- Esaiasson, Peter – Gilliam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena 2005. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts
- Devine, Fiona. *Qualitative methods* i Marsh, David & Stoker, Gerry. 2002. *Theory and methods in Political Science*. Second Edition. New York: Palgrave Macmillan
- Granovetter, Mark. 1995. *Getting a job – a study of contacts and careers*. Second edition. USA: University of Chicago
- Hosseini-Kaladjahi, Hassan. 1997. *Iranians in Sweden, economic, cultural and social integration*. Stockholm: Almqvist och Wiksell International.
- Malmström, Åke & Agell, Anders. 2001. *Civilrätt*. Sjuttonde upplagan. Malmö: Liber
- Petersson, Bo. *Intervjubarade studier av kollektiva identiteter*. I Petersson, Bo & Robertsson, Alexa 2003. *Identitetsstudier i praktiken*. Malmö:Liber
- Premfors, Rune – Ehn, Peter – Haldén, Eva – Sundström, Göran. 2003. *Demokrati och Byråkrati*. Lund: Studentlitteratur
- Putnam, Robert D. 2000. *Bowling alone. The collapse and revival of american community*. New York: Simon and Schuster
- Rothstein, Bo. *Välfärdsstat, förvaltning och legitimitet*. I Rothstein, Bo. 2001. *Politik som organisation. Förvaltningspolitikens grundproblem*. Stockholm: SNS Förlag

Sandberg, Andreas. 1998. *Integrationens arenor – en studie av flyktningmottagande, arbete, boende, förenings- och församlingsliv i tre kommuner*. Stockholm: Uppsala Universitet

Statens offentliga utredningar (SOU) 1996:55. *Sverige, Framtiden och Mångfalden. Slutbetänkandet från invandrapolitiska kommittén*. Stockholm: SOU. Nr 1

SOU 1996:55 *Vägar in i Sverige. Bilaga till invandrapolitiska kommitténs slutbetänkande*. Uppsala: SOU Nr 2

Westin, Charles. 1999. *Mångfald, integration, rasism och andra ord. Ett lexikon över begrepp inom IMER – Internationell Migration och etniska relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen

7.1.1 Elektroniska referenser

www.mosken.se 7 jan 2007

www.mmine.se 17 dec 2006

<https://equal.cec.eu.int/equal/jsp/dpComplete.jsp?cip=SE&national=70> 20 nov 2006

<http://www.ams.se/go.aspx?C=36> 061217

<http://www.malmo.se/download/18.14a154ad10e65e90c5e80002824/190.Herrg%C3%A5rden.pdf> 5 dec 2007

<http://www.mmine.se/?page=page442806fb620a4> 20 nov 2006

http://www.scb.se/templates/Standard_177264.asp 7 dec 2007

www.sverigedemokraterna.se 7 dec 2007

<http://expressen.se/index.jsp?a=751110> 7 dec 2007